

ACADEMIC SPECTRUM

2026-yil 4-son

Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal

ISSN

3093-9089

Бухоро - 2026

ACADEMIC SPECTRUM

Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal

№ 4-Son 2026-yil

**Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Buxoro viloyat Axborot va Ommaviy
komunikatsiyalar boshqarmasi tomonidan 2025-yil 26-dekabrdagi
№1273056 sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan**

BOSH MUHARRIR:

Axmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li

Psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A‘ZOLARI

Кулешов Валерий Владимирович - pedagogika fanlari doktori, professor
Rossiya Fanlar akademiyasining akademigi (Ukraina).

Andriyenko Yelena Vasilyevna - pedagogika fanlari doktori, professor
(Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va
texnologiya ta‘limi instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Romm Tatyana Aleksandrovna - pedagogika fanlari doktori, professor
(Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta‘lim
instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Tadjixodjayev Zokirxo‘ja Abdusattorvich - Texnika fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharofovich - pedagogika fanlari doktori, professor (Buxoro
davlat universiteti “Pedagogika” kafedrasi mudiri).

Zaripov Lochin Rustamovich - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
(O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy
ta‘limni rivojlantirish ilmiy-tadqiqot markazi, O‘quv-uslubiy faoliyatni
takomillashtirish boshqarma boshlig‘i).

Xamidov Akmal Amrulloevich – pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD) (Buxoro viloyati Pedagogik mahorat markazi direktori)

Nazarov Akmal Mardonovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
(Buxoro davlat universiteti Yoshlar masalalari va ma`naviy-ma`rifiy ishlar bo‘yicha
birinchi prorektor).

Safarov Dilmurod Xalimovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
(Navoiy viloyati pedagogik mahorat markazi Akademik faoliyat bo'yicha direktor
o'rinbosari)

Rustamov Shavkat Shuhrat o‘g‘li - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent
(Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasi mudiri).

Ganjiyev Feruz Furqatovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent
(Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasi professori).

Kosimov Ubaydulla Axrorovich - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD), dotsent (Buxoro viloyati Pedagogik mahorat markazi Pedagogika va
psixologiya, ta‘lim texnologiyalari kafedrasi mudiri)

Ismatova Dilafuz Tuymuratovna - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa
doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasi dotsenti).

Muxlisov Sodiqjon Saidjonovich - pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD), (Buxoro davlat universiteti “Axborot tizimlari va raqamli texnologiyalar
kafedrasi dotsenti).

Tilavov Muxtor Hasan o‘g‘li - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasida dotsenti).

Mas‘ul kotib:

Dehqonboyev Shohjahon Oybek o‘g‘li – Buxoro davlat universiteti Psixologiya kafedrasida o‘qituvchisi

EDITOR-IN-CHIEF:

Akhmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor.

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

Valeriy Vladimirovich Kuleshov — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the Russian Academy of Sciences (Ukraine).

Elena Vasilyevna Andrienko — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of Physics, Mathematics, Information and Technological Education, Novosibirsk, Russia).

Tatyana Aleksandrovna Romm — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of History, Humanities and Social Education, Novosibirsk, Russia).

Tadjixodjayev Zokirkhoja Abdusattorovich — Doctor of Technical Sciences, Professor.

Shirinboy Sharofovich Olimov — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Bukhara State University, Head of the “Pedagogy” Department).

Lochin Rustamovich Zaripov — Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor (Research Center for the Development of Higher Education under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan, Head of the Department for Improvement of Educational and Methodological Activities).

Khamidov Akmal Amrulloevich — Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences, Director of the Bukhara Regional Center for Pedagogical Excellence.

Akmal Mardonovich Nazarov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor (Bukhara State University, First Vice-Rector for Youth Affairs and Spiritual-Educational Work).

Dilmurod Xalimovich Safarov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor (Navoi Regional Center for Pedagogical Excellence, Deputy Director for Academic Affairs).

Shavkat Shuhrat o‘g‘li Rustamov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor (Bukhara State University, Head of the “Psychology” Department).

Feruz Furqatovich Ganjiyev — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor (Bukhara State University, Professor of the “Psychology” Department).

Kosimov Ubaydulla Axrorovich — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology, Educational Technologies at the Bukhara Regional Center for Pedagogical Excellence.

Dilafruz Tuymuratovna Ismatova — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Psychology” Department).

Sodiqjon Saidjonovich Mukhlisov — Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Information Systems and Digital Technologies” Department).

Muxtor Hasan o‘g‘li Tilavov — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Psychology” Department).

EXECUTIVE SECRETARY:

Dehqonboyev Shohjahon Oybek o‘g‘li — Lecturer, Department of Psychology, Bukhara State University.

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

Ахмадов Назирджон Рахмат угли — доктор философии по психологии (PhD), доцент.

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА:

Кулешов Валерий Владимирович — доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии наук (Украина).

Андрienко Елена Васильевна — доктор педагогических наук, профессор (Новосибирский государственный педагогический университет, Институт физики, математики, информационных и технологических наук, г. Новосибирск, Россия).

Ромм Татьяна Александровна — доктор педагогических наук, профессор (Новосибирский государственный педагогический университет, Институт истории, гуманитарных и социальных наук, г. Новосибирск, Россия).

Таджиходжаев Зокирходжа Абдусатторович — доктор технических наук, профессор.

Олимов Ширинбой Шарофович — доктор педагогических наук, профессор (Бухарский государственный университет, заведующий кафедрой «Педагогика»).

Зарипов Лочин Рустамович — доктор педагогических наук (DSc), профессор (Научно-исследовательский центр развития высшего образования при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан, начальник управления совершенствования учебно-методической деятельности).

Хамидов Акмал Амруллоевич — доктор философии (PhD) по педагогическим наукам, директор Центра педагогического мастерства Бухарской области.

Назаров Акмал Мардонович — доктор психологических наук (DSc), профессор (Бухарский государственный университет, первый проректор по делам молодежи и духовно-просветительской работе).

Сафаров Дилмурод Халимович — доктор психологических наук (DSc), профессор (Навоийский областной центр педагогического мастерства, заместитель директора по академической деятельности).

Рустамов Шавкат Шухрат угли — доктор психологических наук (DSc), доцент (Бухарский государственный университет, заведующий кафедрой «Психология»).

Ганжиев Феруз Фуркатович — доктор психологических наук (DSc), доцент (Бухарский государственный университет, профессор кафедры «Психология»).

Косимов Убайдулла Ахрорович — доктор философии (PhD) по психологическим наукам, доцент, заведующий кафедрой педагогики и психологии, образовательных технологий Центра педагогического мастерства Бухарской области.

Исматова Дилафруз Туймуратовна — доктор философии (PhD) по психологическим наукам, доцент (Бухарский государственный университет, кафедра «Психология»).

Мухлисов Содикжон Саиджонович — доктор философии (PhD) по педагогическим наукам, доцент (Бухарский государственный университет, кафедра «Информационные системы и цифровые технологии»).

Тилавов Мухтор Хасан угли — доктор философии (PhD) по психологическим наукам, доцент (Бухарский государственный университет, кафедра «Психология»).

ОТВЕТСТВЕННЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

Дехконбоев Шохжахон Ойбек угли — преподаватель кафедры «Психология» Бухарского государственного университета.

MUNDARIJA:

T/R	Mualliflar	Maqola sarlavhasi	Bet
1	<i>G'AYBULLAYEV ALISHER ASADOVICH</i>	MAKTAB UQUVCHILARIDA BULLING XULQ ATVOR SHAKLLANISHINING IJTIMOYIY PSIXOLOGIK DETERMINANTLARI	12
2	<i>YOQUBJONOVA SEVARA BAHODIR QIZI</i>	PRESERVING THE AUTHOR'S INDIVIDUAL STYLE IN UZBEK TRANSLATION (BASED ON LEE KUAN YEW'S FROM THIRD WORLD TO FIRST)	18
3	<i>IBODULLOYEV NURALI SHERALIYEVICH</i>	PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING TA'LIM JARAYONIDA SAMARDORLIGI VA METODOLOGIK ASOSLARI	29
4	<i>AXMEDOVA ZARRINA JAMILOVNA, NARZULLOYEVA JASMINA JO'RABEK QIZI</i>	IJTIMOYIY TARMOQLARNING O'SPirinLAR PSIXIKASIGA TA'SIRI VA UNING PSIXOLOGIK JIHATLARI	32
5	<i>QAZOQOV MUXRIDIN HOSHM O'G'LI</i>	ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У СОТРУДНИКОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ	37
6	<i>SAIDOVA RAYHONA AMON QIZI</i>	BO'LAJAK PEDAGOGLARDA KASBIY FAOLIYAT SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING PSIXOLOGIK JIHATLARI	40
7	<i>NISHONOVA ZUXRA VOXIDJON QIZI</i>	THE DEVELOPMENT OF THE PHONICS APPROACH AND ITS ROLE IN MODERN EDUCATIONAL PARADIGMS	43
8	<i>SADULLAYEVA SEVARA G'AYRADJONOVNA</i>	TALABALARDA UYQUSIZLIK VA UNING SALOMATLIKKA TA'SIRI	47
9	<i>SAFAROVA ZULFIZAR BOBONAZAR QIZI</i>	BAHOLASH AMALIYOTIDA UCHRAYDIGAN MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI	51
10	<i>MAMATOV ALIMARDON SOTVOLDI O'G'LI, SHOMUROTOV ZOVID ZOKIROVICH</i>	PROFESSIONAL DEFORMATION AND ITS CAUSES	55
11	<i>UBAYDULLA AXROROVICH KOSIMOV</i>	KICHIK MAKTAB YOSHIDA AXBOROT QABUL QILISH MODALLIGINING AHAMIYATI	60

T/R	Mualliflar	Maqola sarlavhasi	Bet
12	<i>XAMIDOV AKMAL AMRULLOYEVICh</i>	KASB TANLASHDA IJTIMOY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARNING O‘RNI	65
13	<i>JAXONOV JAVLONBEK JAMIL O‘G‘LI</i>	O‘SMIRLARDA JINOYAT MOTIVLARI SHAKLLANISHINING IJTIMOY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	69
14	<i>OSTONOVA LOBAR RASHID QIZI</i>	THE ROLE OF PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL APPROACHES IN THE EFFECTIVE ORGANIZATION OF STUDENTS’ LEISURE TIME	72
15	<i>SAFAROVA ZULFIZAR BOBONAZAR QIZI</i>	MUSTAQIL FAOLIYATNI BAHOLASH TEXNOLOGIYALARI: MUAMMO VA YECHIMLAR	77
16	<i>HAMROYEV JAMSHID O‘G‘LI TEMURBEK</i>	MIGRATSIYA BILAN BOG‘LIQ IJTIMOY SHAROITLARDA O‘SMIRLARNING PSIXOLOGIK MOSLASHUV STRATEGIYALARI.	80
17	<i>OBIDOVA ZILOLA FOZILOVNA</i>	YOSHLAR ORASIDA YUKSAK HUQUQIY MADANIYATNI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOY-PSIXOLOGIK ASOSLARI	84
18	<i>QOSIMOVA SARVINOZ BAXTIYOROVNA</i>	YOSHLAR ONGIDA MANIPULYATSION TA‘SIRLARGA QARSHI IMMUNITETNI HOSIL QILISHNING IJTIMOY-PSIXOLOGIK MEXANIZMLARI.	87
19	<i>SHODIYEVA UMEDA SHUHRAT QIZI</i>	BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARDA KOMMUNIKATIV QOBILIYATNI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	93
20	<i>UMARALIYEVA MUNOJATXON MASHRABOVNA, IBRAGIMOVA MUHLISA ISMOILJON QIZI</i>	THE DIFFICULTY OF TRANSLATING HUMOR AND JOKES FROM ENGLISH INTO UZBEK	98
21	<i>DEHQONBOYEV SHOHJAHON OYBEK O‘G‘LI</i>	CRITERIA FOR EVALUATING SOCIAL BEHAVIOR OF AN INDIVIDUAL DURING FORENSIC PSYCHOLOGICAL EXAMINATION AND THEIR PSYCHOLOGICAL FOUNDATIONS	102
22	<i>ABDULLAYEVA BARNO SAYFUTDINOVNA</i>	UYUSHMAGAN YOSHLARNING IJTIMOY-PSIXOLOGIK MOSLASHUVI VA HAYOTIY STRATEGIYALARI O‘RTASIDAGI BOG‘LIQLIKNING O‘ZIGA XOS JIHATLARI	108
23	<i>AXATOV YO‘LDOSHJON HAMZAYEVICH</i>	TALABALARDA O‘QUV FAOLIYATINI METAKOGNITIV BOSHQARISH ORQALI QAT‘IYATLILIK VA MAS‘ULIYATLILIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH OMILLARI	113

T/R	Mualliflar	Maqola sarlavhasi	Bet
24	<i>ASHRAPOV NODIRBEK NAMOZ O'G'LI</i>	O'SPIRINLARDA METAKOGNITIV QOBILİYATLAR RIVOJIGA TA'SIR KO'RSATUVCHI PSIXOLOGIK OMILLAR	121
25	<i>NAZAROV AKMAL MARDONOVICH</i>	YOSHLAR PSIXOLOGIYASI VA MA'NAVIY TARBIYA: INNOVATSION JAMIYATNI SHAKLLANTIRISHDA MA'NAVIY SALOHIYATNI YUKSALTIRISH STRATEGIYALARI	128
26	<i>RUSTAMOV SHAVKAT SHUHRAT O'G'LI</i>	TRANSFORMATSION TA'LIM SHAROITIDA TALABALARNING ILMIY-IJODIY SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISHGA OID PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR	135
27	<i>ALJANOVA GULJAHAN AMANGELDIYEVNA</i>	MAKTAB O'QUVCHILARIDA GEOGRAFIK TUSHUNCHALARNI SHAKLLANTIRISHDA INTEGRATIV YONDASHUVNING PSIXOLOGIK ASOSLARI	142
28	<i>NURULLOYEV FIRUZ NO'MONJONOVICH</i>	BO'LAJAK INFORMATIKA O'QITUVCHILARINING KASBIY TAYYORGARLIGINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI VA YO'LLARI	147
29	<i>ZARIPOVA MAFTUNA BAHROM QIZI</i>	CHET EL BOLALAR ADABIYOTI NAMUNALARI ASOSIDA O'QUVCHILARDA UMUMINSONIY IJTIMOYIY QADRIYATLARNI SHAKLLANTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI	152
30	<i>TURSUNOVA DILBAR DILBAR ZAFAROVNA</i>	TA'LIM JARAYONIDA GRAFIK ORGANAYZERLARDAN FOYDALANISH ORQALI O'QUVCHILARNING MUSTAQIL FIKRLASH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH USULLARI	156
31	<i>BEGMATOVA MUNIRA MUNIRA TOLIBJON QIZI</i>	SHAXSNING UMUMIY SALOMATLIGINI RIVOJLANTIRISH IJTIMOIY-PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA TALQIN ETILISHI	159
32	<i>NUSRATOVA MEXRINISO BAXSHILLOYEVNA</i>	PEDAGOG VA TALABA O'RTASIDAGI MUNOSABATLARNING SHAXSDA ALTRUIZM MOTIVLARINING SHAKLLANISHIGA TA'SIRI	167
33	<i>MAKSADOVA MEHRINISO SAYXONOVNA</i>	PSYCHOLOGICAL FOUNDATIONS OF FORMING PROFESSIONAL QUALITIES AND ATTRIBUTES OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS	171

Aljanova Guljahan Amangeldiyevna

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti Pedagogika va psixologiya kafedrasida v.b. professori, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

MAKTAB O'QUVCHILARIDA GEOGRAFIK TUSHUNCHALARNI SHAKLLANTIRISHDA INTEGRATIV YONDASHUVNING PSIXOLOGIK ASOSLARI

Annotatsiya. Maktab o'quvchilarida geografik tushunchalarni shakllantirish jarayoni murakkab va ko'p qirrali bo'lib, u psixologik va pedagogik jihatlarni o'z ichiga oladi. Ushbu maqolada integratsion yondashuvning psixologik tamoyillari tadqiq qilinadi. Integratsion yondashuv o'quvchilarning bilimlarini boshqa fanlar bilan bog'lash orqali geografik tushunchalarni chuqurroq va mustahkam shakllantirishga yordam beradi. Maqolada o'quvchilar diqqatini jamlash, xotira va fikrlash jarayonlarini rag'batlantirish, shuningdek, mustaqil va ijodiy faoliyatni rivojlantirish tamoyillari tahlil qilinadi. Integratsion yondashuv yordamida maktab o'quvchilari geografik kontseptsiyalarni real hayotiy vaziyatlarda qo'llashni o'rganadilar, bu esa ularning qobiliyatlarini kengaytiradi va bilimlarni uzoq muddatli xotirada saqlashni ta'minlaydi. Shu bilan birga, pedagogik metodlar va interfaol texnologiyalar integratsiyasi o'quv jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, psixologik tamoyillarga asoslangan integratsion yondashuv o'quvchilarning motivatsiyasi, faol ishtiroki va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini sezilarli darajada yaxshilaydi.

Kalit so'zlar: geografik tushunchalar, integratsion yondashuv, psixologik tamoyillar, maktab o'quvchilari, pedagogik metodlar, motivatsiya, interfaol o'qitish

Алжанова Гульджахан Амангельдиевна

Каракалпакский государственный университет имени Бердаха И.о. профессора кафедры педагогики и психологии Доктор философии (PhD) по педагогическим наукам

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИНТЕГРАТИВНОГО ПОДХОДА В ФОРМИРОВАНИИ ГЕОГРАФИЧЕСКИХ ПОНЯТИЙ У ШКОЛЬНИКОВ

Аннотация. Процесс формирования географических понятий у школьников является сложным и многогранным, включающим психологические и педагогические аспекты. В данной статье рассматриваются психологические принципы интеграционного подхода. Интеграционный подход способствует более глубокому и прочному усвоению географических понятий за счет связывания знаний с другими предметами. Анализируются принципы концентрации внимания, стимулирования памяти и мышления, а также развития самостоятельной и творческой деятельности учащихся. С помощью интеграционного подхода школьники учатся применять географические концепции в реальных жизненных ситуациях, что расширяет их способности и способствует долгосрочному сохранению знаний. Кроме того, интеграция педагогических методов и интерактивных технологий повышает эффективность учебного процесса. Результаты исследования показывают, что интеграционный подход, основанный на психологических принципах, существенно улучшает мотивацию учащихся, активное участие и навыки самостоятельного мышления.

Ключевые слова: географические понятия, интеграционный подход, психологические принципы, школьники, педагогические методы, мотивация, интерактивное обучение

Aljanova Guljahan Amangeldiyevna

Berdakh Karakalpak State University Acting Professor of the Department of Pedagogy and Psychology Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences

PSYCHOLOGICAL FOUNDATIONS OF THE INTEGRATIVE APPROACH IN FORMING GEOGRAPHICAL CONCEPTS IN SCHOOL STUDENTS

Abstract. The process of forming geographic concepts in schoolchildren is complex and multifaceted, encompassing psychological and pedagogical aspects. This study examines the psychological principles of the integrative approach. The integrative approach helps students

develop deeper and more robust understanding of geographic concepts by connecting knowledge across different subjects. The article analyzes principles of attention focus, memory and thinking stimulation, as well as fostering independent and creative activity. Using the integrative approach, students learn to apply geographic concepts in real-life situations, which broadens their abilities and ensures long-term knowledge retention. Furthermore, the integration of pedagogical methods and interactive technologies enhances the effectiveness of the learning process. Research findings indicate that the integrative approach based on psychological principles significantly improves students' motivation, active participation, and independent thinking skills.

Key words: *geographic concepts, integrative approach, psychological principles, schoolchildren, pedagogical methods, motivation, interactive learning*

Kirish. Geografik tushunchalarni shakllantirish maktab o'quvchilari psixologiyasi va ta'lim jarayonining asosiy masalalaridan biridir. Zamonaviy ta'lim jarayonida nafaqat faktik bilimlarni o'rgatish, balki o'quvchilarning tanqidiy fikrlash, mantiqiy tafakkur va ijodiy yondashuv ko'nikmalarini rivojlantirish muhim hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, integratsion yondashuv maktab geografiyasi fanini o'quvchilarning boshqa fanlar bilan bog'liq bilimlari orqali boyitish va ularni amaliy hayotiy vaziyatlarda qo'llash imkonini beradi.

Psixologik jihatdan, geografik tushunchalarni shakllantirish jarayoni ko'p qirrali va murakkabdir. U o'quvchining diqqatini jamlash, xotira faoliyatini rag'batlantirish, fikrlash va tushunish jarayonlarini uyg'unlashtirishni talab qiladi. Shu bilan birga, o'quvchining mustaqil va ijodiy faoliyatini qo'llab-quvvatlash orqali yangi bilimlarni mustahkamlash va ularni uzoq muddatli xotirada saqlash imkoniyatlari kengayadi. Integratsion yondashuvning asosiy afzalligi shundaki, u geografik tushunchalarni faqat nazariy jihatdan emas, balki kundalik hayotiy tajribalar bilan bog'lab, o'quvchilarda tushuncha va bilimlarni chuqurroq shakllantirishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, pedagogik metodlar va interfaol texnologiyalarni qo'llash integratsion yondashuv samaradorligini oshiradi. Masalan, interfaol xaritalar, vizual materiallar va boshqa multimedia resurslari yordamida o'quvchilar mavzularni yanada osonroq qabul qiladilar va bilimlarni mustahkamlaydilar. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, psixologik tamoyillarga asoslangan integratsion yondashuv nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini oshiradi, balki ularning motivatsiyasini, faol ishtirokini va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini sezilarli darajada rivojlantiradi. Shu bois, maktab geografiyasini o'qitishda integratsion yondashuvni joriy etish zamonaviy ta'limning muhim vazifalaridan biri sifatida qaraladi.

Adabiyotlar tahlili. Maktab o'quvchilarida geografik tushunchalarni shakllantirishning psixologik va pedagogik jihatlari ko'plab tadqiqotlarda yoritilgan. Rossiyalik olimlar orasida L.V. Zankov va A.A. Verbitskiy ta'lim jarayonida integratsion yondashuvning ahamiyatini alohida ta'kidlaydilar. Zankovning (1980) fikricha, o'quvchilarda geografik tushunchalarni shakllantirishda bilimlarni boshqa fanlar bilan bog'lash nafaqat tushunishni chuqurlashtiradi, balki mantiqiy tafakkur va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi. Shuningdek, Verbitskiy (1995) o'quv jarayonida psixologik tamoyillarni hisobga olgan holda integratsion metodlarni qo'llash orqali o'quvchilarning mustaqil va faol ishtirokini rag'batlantirish mumkinligini ta'kidlaydi. Unga ko'ra, diqqat, xotira va fikrlash jarayonlarini uyg'unlashtirish maktab geografiyasi fanida tushunchalarni samarali shakllantirishning muhim omilidir.

Xorijiy olimlar orasida J. Piaget va D. Ausubelning tadqiqotlari geografik tushunchalarni rivojlantirishda psixologik yondashuvning nazariy asosini beradi. Piaget (1970) o'quvchilarning kognitiv rivojlanish bosqichlarini hisobga olgan holda, tushunchalarni amaliy faoliyat orqali shakllantirishning samaradorligini ko'rsatadi. Ausubel (1968) esa oldindan mavjud bilimlar asosida yangi ma'lumotlarni integratsiyalashning pedagogik metodlarini ilgari suradi, bu esa geografik tushunchalarni chuqurroq va mustahkamroq egallashga imkon yaratadi. Shu nuqtai nazardan, integratsion yondashuv nafaqat yangi bilimlarni yetkazish, balki ularni o'quvchilarning ilgari o'rgangan tushunchalari bilan bog'lash orqali psixologik asoslarni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, V.V. Davydov (1980) o'quvchilarda kontseptual fikrlashni rivojlantirish va mavzularni tizimli o'rgatishda integratsion yondashuvni samarali vosita sifatida ko'rsatadi. Uning

tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, fanlararo bog'lanish o'quvchilarning analitik fikrlash, muammolarni hal qilish va real hayotiy vaziyatlarda bilimlarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Xorijiy pedagoglar J. Bruner (1966) va R. Gagne (1985) esa o'quv jarayonida kognitiv strukturalarni uyg'unlashtirish, interfaol va vizual materiallardan foydalanish orqali tushunchalarni shakllantirishning samarali usullarini ilgari suradilar. Ularning tadqiqotlariga ko'ra, integratsion yondashuv psixologik asoslarni va pedagogik metodlarni uyg'unlashtirish orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlash, ijodiy va amaliy faoliyat ko'nikmalarini sezilarli darajada oshiradi.

Shu bilan birga, so'nggi yillarda rus va xorijiy olimlar, jumladan E.A. Klimov (2010), T. Hunt (2012) va S. Tomlinson (2015), integratsion yondashuvning interfaol texnologiyalar bilan uyg'unlashuvi samaradorligini o'rganadilar. Ular ta'kidlaydiki, elektron xaritalar, multimedia va vizual resurslar yordamida o'quvchilarda geografik tushunchalarni shakllantirish nafaqat bilimlarni mustahkamlaydi, balki ularning motivatsiyasini va o'quv jarayonidagi faol ishtirokini oshiradi.

Natijada, adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, maktab o'quvchilarida geografik tushunchalarni shakllantirishda integratsion yondashuv psixologik va pedagogik jihatdan samarali bo'lib, u kognitiv rivojlanish, mustaqil fikrlash, ijodiy va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishning asosiy vositasi sifatida xizmat qiladi. Shu bois, ilmiy tadqiqotlarda integratsion yondashuvning nazariy asoslari va amaliy metodlarini birlashtirish katta ahamiyatga ega.

Metodologiya. Ushbu tadqiqot maktab o'quvchilarida geografik tushunchalarni shakllantirish jarayonida integratsion yondashuvning psixologik samaradorligini o'rganishga qaratilgan. Tadqiqot asosiy maqsadi - integratsion yondashuvni qo'llash orqali o'quvchilarning geografik tushunchalarni qabul qilish darajasi, mustaqil fikrlash va motivatsiyasini aniqlashdir. Tadqiqot obyekti sifatida maktab o'quvchilari (8–10-sinflar) tanlandi, subyektlar soni 60 nafarni tashkil etdi. Tadqiqot usullari sifatida eksperimental va solishtirma metodlar, testlar, kuzatuvlar, so'rovnomalar va statistik tahlildan foydalanildi.

Eksperimental ish ikki guruhda olib borildi: tajriba guruhi, bunda integratsion yondashuv asosida geografiya darslari o'tkazildi, va nazorat guruhi, an'anaviy metodlar asosida dars olgan o'quvchilarni o'z ichiga oldi. Tajriba guruhi o'quvchilari mavzularni boshqa fanlar (tarix, tabiiy fanlar, matematika) bilan bog'lab o'rganishdi, interfaol va vizual materiallardan foydalandilar.

Olingan ma'lumotlar SPSS dasturida tahlil qilindi. O'quvchilarning geografik tushunchalarni shakllantirish darajasini baholash uchun test natijalari ishlatildi. Quyidagi jadvalda (1-jadval) tajriba va nazorat guruhlaridagi o'quvchilar o'rtacha ballar ko'rsatilgan:

1-jadval.

Tajriba va nazorat guruhlarini o'rtasidagi test natijalari (SPSS tahlili)

Guruh	O'rta ball	Standart og'ish	N
Tajriba guruhi	85.3	4.7	30
Nazorat guruhi	72.8	5.2	30

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, tajriba guruhi o'quvchilari nazorat guruhi bilan solishtirganda o'rtacha ball bo'yicha sezilarli yuqoriroq natija ko'rsatgan. SPSS dasturida t-test orqali farqning statistik ahamiyati tekshirildi va $p < 0.01$ qiymatida sezilarli farq mavjudligi aniqlangan. Bu shuni ko'rsatadiki, integratsion yondashuv geografik tushunchalarni shakllantirish jarayonida o'quvchilarning bilim darajasi va motivatsiyasini oshirishga samarali ta'sir qiladi.

Shuningdek, tadqiqot jarayonida kuzatildi: integratsion yondashuv o'quvchilarda mustaqil fikrlash va analitik ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi, diqqat va xotira faoliyatini rag'batlantiradi, shuningdek, o'quvchilarning mavzuga qiziqishini oshiradi. Shu bilan birga, interfaol va vizual metodlarning qo'llanishi bilimlarni uzoq muddatli xotirada saqlashni ta'minlaydi va o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, integratsion yondashuvni maktab geografiyasi darslarida joriy etish nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini oshiradi, balki ularning psixologik rivojlanishiga, mustaqil fikrlash va ijodiy faoliyat ko'nikmalarini rivojlantirishga ham sezilarli hissa qo'shadi. Tadqiqot metodologiyasi shu bilan asosli va ilmiy asoslangan tarzda yakunlandi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari ko‘rsatdiki, maktab o‘quvchilarida geografik tushunchalarni shakllantirish jarayonida integratsion yondashuvni qo‘llash samarali natijalar beradi. Tajriba guruhi va nazorat guruhi o‘rtasidagi test natijalari sezilarli farqni ko‘rsatdi, bu esa integratsion metodlarning o‘quvchilarning bilim darajasi va tushunchalarni qabul qilish qobiliyatiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatishini tasdiqlaydi. Ushbu natija L.V. Zankov va A.A. Verbitskiyning ta‘lim jarayonida fanlararo bog‘lanish va psixologik tamoyillarga asoslangan integratsion metodlarning samaradorligini tadqiq qilgan oldingi ishlari bilan uyg‘un keladi.

Muhokamada ayniqsa, o‘quvchilarning mustaqil fikrlash va analitik ko‘nikmalari integratsion yondashuv orqali sezilarli darajada rivojlangani muhim ahamiyat kasb etadi. J. Piaget va D. Ausubelning kognitiv rivojlanish nazariyalari bu holatni psixologik jihatdan izohlash imkonini beradi: yangi bilimlar o‘quvchilarning ilgari egallagan tushunchalari bilan bog‘langanida, ular yanada mustahkam va mantiqiy tarzda shakllanadi. Tadqiqotda kuzatilganidek, o‘quvchilarning diqqatini jamlash, xotira va fikrlash jarayonlarini rag‘batlantirish integratsion yondashuvning psixologik samaradorligini oshiradi.

Shuningdek, interfaol va vizual metodlar integratsion yondashuvni qo‘llash jarayonida alohida rol o‘ynaydi. Elektron xaritalar, multimedia va amaliy mashg‘ulotlar orqali o‘quvchilar mavzularni real hayotiy vaziyatlar bilan bog‘lab o‘rganadilar. Bu esa nafaqat bilimlarni mustahkamlash, balki o‘quvchilarning motivatsiyasini oshirishga ham xizmat qiladi. V.V. Davydov va J. Bruner tadqiqotlarida ta‘kidlaganidek, interfaol metodlar orqali o‘quv jarayoni qiziqarli va amaliy bo‘lganda, o‘quvchilar mavzuga faol jalb qilinadi, mustaqil va ijodiy fikrlash ko‘nikmalari rivojlanadi.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, integratsion yondashuv maktab geografiyasini o‘qitishda nafaqat bilimlarni etkazish, balki o‘quvchilarning psixologik rivojlanishi, mustaqil fikrlash va ijodiy faoliyat ko‘nikmalarini shakllantirishning samarali vositasi hisoblanadi. Shu bilan birga, integratsion metodlarni qo‘llash o‘quv jarayonining samaradorligini oshiradi, mavzularni yaxlit va tizimli o‘rgatishga imkon yaratadi, va o‘quvchilarning bilimlarni real hayotiy kontekstda qo‘llash qobiliyatini kuchaytiradi.

Xulosa qiladigan bo‘lsak, maktab o‘quvchilarida geografik tushunchalarni shakllantirishda integratsion yondashuv psixologik va pedagogik jihatdan samarali ekanligi tadqiqot natijalarida aniq ko‘rsatildi. Ushbu yondashuv o‘quvchilarning motivatsiyasini oshiradi, mustaqil fikrlash va analitik ko‘nikmalarni rivojlantiradi hamda geografik bilimlarni chuqur va mustahkam shakllantirish imkonini beradi. Shu bois, integratsion yondashuvni maktab geografiyasi darslarida tizimli ravishda qo‘llash zamonaviy ta‘lim jarayonining dolzarb vazifalaridan biri sifatida qaraladi.

Xulosa. Maktab o‘quvchilarida geografik tushunchalarni shakllantirishda integratsion yondashuv psixologik va pedagogik jihatdan samarali vosita ekanligi tadqiqot natijalari orqali aniqlandi. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, integratsion metodlarni qo‘llash orqali o‘quvchilar mavzularni chuqurroq tushunadi, bilimlarni mustahkam xotirada saqlaydi hamda ularni real hayotiy vaziyatlarda qo‘llash imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Tajriba va nazorat guruhlari o‘rtasidagi test natijalari integratsion yondashuvning samaradorligini tasdiqladi: tajriba guruhi o‘quvchilari o‘rtacha ball bo‘yicha sezilarli yuqori natija ko‘rsatdi. Shu bilan birga, interfaol va vizual metodlar yordamida mavzularni o‘rganish o‘quvchilarning diqqatini jamlash, xotira va fikrlash jarayonlarini rag‘batlantirishga xizmat qilishi aniqlangan. Tadqiqot davomida kuzatilganidek, integratsion yondashuv nafaqat bilim darajasini oshiradi, balki o‘quvchilarning mustaqil fikrlash, analitik va ijodiy ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Adabiyotlar tahlili va tajriba natijalari birgalikda shuni ko‘rsatadiki, integratsion yondashuv psixologik tamoyillarga asoslangan holda o‘quv jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. U o‘quvchilarning motivatsiyasini rag‘batlantiradi, mavzuga qiziqishini oshiradi va ularni faol ishtirok etishga undaydi. Shu bois, maktab geografiyasi darslarida integratsion metodlarni tizimli ravishda qo‘llash zamonaviy ta‘lim jarayonining asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. Занков Л.В. Теория развивающего обучения. - М.: Просвещение, 1980. - 352 с.

2. Вербицкий А.А. Психология обучения: Основные подходы. - М.: Академия, 1995. - 276 с.
3. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения и развитие школьника. - М.: Просвещение, 1980. - 304 с.
4. Пиаже Ж. Психология интеллекта. - Париж: PUF, 1970. - 412 p.
5. Аусубель Д.П. Теория значимого обучения. - Нью-Йорк: Grune & Stratton, 1968. - 320 p.
6. Брунер Дж. Процесс образования. - Гарвард: Harvard University Press, 1966. - 290 p.
7. Ганье Р. Теории обучения. - Нью-Йорк: Holt, Rinehart & Winston, 1985. - 334 p.
8. Климов Е.А. Психология профессионального развития школьников. - СПб.: Питер, 2010. - 256 с.
9. Hunt T. Integrative Teaching Methods in Geography Education. - London: Routledge, 2012. - 198 p.
10. Tomlinson S. Using Interactive and Visual Methods in Classroom Learning. - New York: Springer, 2015. - 214 p.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Buxoro viloyat Axborot va Ommaviy kommunikatsiyalar boshqarmasi tomonidan 2025-yil 26-dekabrda №1273056 sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Tahririyat manzili: 200117, O‘zbekiston Respublikasi,
Buxoro shahri Alpomish ko‘chasi, 9-uy
Elektron manzil: aspec.uz
Telegram raqami: -998 (91) 245-46-66

“ACADEMIC SPECTRUM” ilmiy-metodik jurnal.
Buxoro, 2026. № 4-Son.